

FÖRSONAD MÅNGFALD – NÅGONTING FÖR DAGENS KYRKA?

För någon tid sedan fick vi ett intressant uttryck för försök till individuell hänsyn. Svenska kyrkans teologiska kommitté offentliggjorde i början på 2002 ett samtalsdokument om de homosexuella i kyrkan. I detta dokument bejakas mångfalden uttalat. Kommitténs ordförande, etikprofessorn Göran Bexell i Lund, säger i en kommentar att en kristen etik gör det ofrånkomligt att allas lika värde betonas och att de som i samhället marginaliserats görs synliga. När kärleksbudet skall tillämpas i all slags samlevnad, äktenskap, samboende eller partnerskap, är det möjligt att komma till delvis olika slutsatser i enskilda etiska frågor. Kommittén för in begreppet försonad mångfald. "För att mångfalden skall bli berikande och inte splittrande krävs att ingen försöker utestänga någon annan" säger Göran Bexell.

När jag läste Yngve Kalins, Anders Reinholdssons och Dag Sandahls artikel kom jag att tänka på en händelse i samband med ett biskopsmöte i Lappland för några år sedan. En samekvinna i 60-årsåldern berättade att då hon gick i skolan skedde all undervisning på svenska. De samiska barnen fick stryk om de talade sitt eget språk med varandra när de lekte på rasterna.

"I Sverige får man bara tänka en tanke åt gången" skrev en fransman efter ett besök i vårt land på 1600-talet. Det här citatet bekräftar Mälardalskulturens traditionella rykte om att eftersträva konformitet. Det kyrkliga och det politiska har gått hand i hand. Från och med Uppsala möte 1593 var svensk och evangelisk synonyma begrepp. Kyrkan togs i anspråk av staten för den nationella sammanhållningen. När de tidigare danska provinserna hårdhänt försvenskades på 1600-talet blev kyrkan ett viktigt instrument i den processen.

En svensk skulle från slutet av 1600-talet tillbe Gud enligt en av den svenske konungen stadfäst bönbok, psalmbok och gudstjänstordning. Systemet var ett uttryck för och förstärkte en monolitisk enhetskultur där kyrkolagen 1686 och konventikelplakatet 1725 står som milstolpar längs vägen. Allt skulle vara på ett enda sätt för att främja den nationella och den kyrkliga sammanhållningen.

Vi började på 1950-talet ana ett trendbrott i strävan efter konformitet. Individuella hänsynstaganden arbetade sig in. Samvetsklausulen, som gällde mellan 1958 och 1982, ger uttryck för ett försök att förena en vaktslagning om åsiktsenheten med ett hänsynstagande till den enskilda människans samvetsövertygelse. Den ungefär samtida bestämmelsen att kyrkan skulle garantera att en kyrklig vigsel kunde ske av en frånskild även om den enskilde prästen av samvetsskäl inte ansåg sig kunna medverka i akten är ytterligare ett exempel på hur man försökte hitta lösningar där den enskilda individen inte skulle tvingas handla mot sin samvetsövertygelse och på så sätt tvingas till hyckleri.

För någon tid sedan fick vi ytterligare ett uttryck för försök till individuell hänsyn. Svenska kyrkans teologiska kommitté offentliggjorde i början på 2002 ett samtalsdokument om de homosexuella i kyrkan. I detta dokument bejakas mångfalden uttalat. Kommitténs ordförande, etikprofessorn Göran Bexell i Lund, säger i en kommentar att en kristen etik gör det ofrånkomligt att allas lika värde betonas och att de som i samhället

marginaliserats görs synliga. När kärleksbudet skall tillämpas i all slags samlevnad, äktenskap, samboende eller partnerskap, är det möjligt att komma till delvis olika slutsatser i enskilda etiska frågor.

Kommittén för in begreppet försonad mångfald. "För att mångfalden skall bli berikande och inte splittrande krävs att ingen försöker utestänga någon annan" säger Göran Bexell. "Det betyder att de som har uppfattningen att homosexuell kärlek strider mot vad kyrkan kan bejaka måste acceptera homosexuella i församlingen och i kyrkans tjänst. Det betyder också att homosexuella måste acceptera att en del människor är av den uppfattningen att homosexuellt samliv inte är i enlighet med vad kyrkan kan bejaka." Samtalsdokumentet konstaterar beträffande prästvigning att "möjligheten till vigd tjänst i kyrkan skall prövas i varje enskilt fall och att sexuell orientering inte bör medföra ett generellt nekande."

Det har varit märkvärdigt tyst kring samtalsdokumentet i det offentliga samtalet. Är frågan för känslig? Är vi ovana vid att försöka ge utrymme för en mångfald? Är vi osäkra om vart denna hållning kan leda? Väntar vi för att få vägledning i fråga om vad vi skall tycka eller är det helt enkelt så att alla tycker att detta är så självklart att det inte är något att tala om? Det är nog inte så enkelt att vi kan få en enda heltäckande förklaring till tystnaden, förklaringen finns nog i alla alternativen.

Försonad mångfald – är tiden mogen att se mångfald som något positivt eller är den fortfarande ett hot? Skiljer sig vår inställning till mångfald åt beroende på vilken fråga det gäller? Det är intressant att översätta Göran Bexells konkretisering av begreppet försonad mångfald på den motsättning i vår kyrka som aktualiseras av Kalin, Reinholdsson och Sandahl. De lyfter fram en minoritetsfråga i kyrkan, som vi för tillfället löst med den gamla metoden att med maktmedel hävda konformiteten. Låt oss göra tankeexperimentet att skriva in motståndarna till ämbetsreformen i Göran Bexells formuleringar för att se vart vägen bär.

"För att mångfalden skall bli berikande och inte splittrande krävs att ingen söker utestänga någon annan. – – – Det betyder att de som har uppfattningen att kvinnliga präster strider mot vad kyrkan kan bejaka måste acceptera kvinnliga präster i församlingen och i kyrkans tjänst. Det betyder också att kvinnliga präster och de som är för ordningen med kvinnliga präster måste bejaka att en del människor är av den uppfattningen att kvinnliga präster inte är i enlighet med vad kyrkan kan bejaka. – – – Möjligheten till vigd tjänst i kyrkan skall prövas i varje enskilt fall och att inställningen i frågan om kvinnliga präster inte bör medföra ett generellt nekande."

En försonad mångfald i ämbetsfrågan kräver således hänsynstaganden från båda sidor. Det har gått ordentligt snett i den här frågan. Går det att komma igen? Eller är vi så trötta på frågan och har hjulspåren blivit så djupa att det är kört?

Erfarenheten har visat att det finns motståndare till ämbetsreformen som är utmärkta präster, också som arbetsledare för kvinnliga präster. Kan begreppet "försonad mångfald" låsa upp den här frågan? Kan vi över huvud taget ge utrymme för olika förhållningsätt också i ämbetsfrågan och i så fall hur långt? Eller är det en sådan skillnad på de här två frågorna att den motiverar att motståndarna till ämbetsreformen behandlas annorlunda än de som har det svårt med homosexualiteten? Drabbas församlingarna och andra kyrkligt anställda hårdare om försonad mångfald skulle tillämpas på motståndarna till ämbetsreformen än på homosexuella?

Svenska kyrkan är en folkkyrka. Folkkyrkan är till sitt väsen inte en åsiktsgemenskap. Folkkyrkan är en trosgemenskap med Jesus Kristus som centrum. Sekten är en åsiktsgemenskap. I vår folkkyrka finns åsikten att kvinnliga präster inte är en god ordning. Det är i mina ögon en befängd åsikt, men den finns. Frågan blir hur en folkkyrka gör upp med befängda åsikter utan att förlora sin identitet som folkkyrka. Det är ett nederlag för folkkyrkoidentiteten att tvinga de präster som är emot ämbetsreformen ut i vildmarken, att bilda eget, att skapa egna kapell eller hålla till på Folkets hus. Detta är den väg vi för tillfället följer, i brist på andra alternativ. Jag är själv medskyldig till att det är som det är.

Varför skall vi lägga energi på denna fråga, den är ju löst och nu har vi arbetsro säger någon. Detta är ett kortsynt resonemang. Vi har inte löst frågan på så sätt att vi har en allmän uppslutning bakom lösningen och frid i den. Med jämna mellanrum dyker den upp på nytt. Den tvingar oss att ägna energi åt inomkyrkliga problem när världen ropar på en samlad kristen insats för världens framtids skull. Nu har frågan dykt upp än en gång i form av en läcka till Smålandsposten och så är karusellen igång.

Det är inte så enkelt att alla motståndarna till ämbetsreformen står bakom det senaste utspelet. Alla hör de hemma i Svenska kyrkans andliga tradition och de älskar den som man älskar sitt hem. Men för vissa är den här frågan så stor att den frestar med en radikal lösning. Den lösningen leder ut i vildmarken. Vad skall det bli av dem som bildar eget? Inte kan de bli ett stift i Svenska kyrkan och inte har de några församlingar. Och vad skall de ta sig till som delar de desperatas uppfattning i sakfrågan men inte vill bilda eget utan av kärlek till kyrkotradition och utifrån en obändig folkkyrkosyn stannar kvar, kämpar och hoppas?

Den Svenska kyrkan och det svenska samhället står inför en kulturkamp i synen på livets helighet, tolerans för andra religioner, andlighet i ett materialistiskt samhälle och mycket annat som hör till tidsandan. I den kampen är värdegemenskapen djup mellan dem som står på olika sidor i frågan om vad vi gör med motståndarna till reformen med kvinnliga präster. Den fråga jag ställer mig är hur lång tid det skall gå och hur det skall gå till att vi upptäcker den värdegemenskapen.

Därför är ett nytt samtal viktigt. Kalin, Reinholdsson och Sandahl har länge och envist i lojalitet med kyrkan vädjat om det samtalet. Ett nytt samtal handlar inte om att ompröva ämbetsreformen. Ämbetsreformen har tillfört vår kyrka stora positiva värden. Det handlar om att med lyhördhet för de kvinnliga prästernas och församlingarnas situation än en gång försöka att hitta former för att ta till vara allas kompetens och energi som i kyrkans vinningstjänst vill ge sina liv åt Kristus. Det handlar faktiskt också om de kvinnliga prästernas glädje i tjänsten. Och om värdegrunden i framtidens svenska samhälle.

(© Bengt Wadensjö, 2003.)